

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง หลักการเผยแผ่กับพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาเทวดาและพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนเทวดาของพระพุทธเจ้าและเทวดาที่มีอิทธิพลในสังคมไทย สามารถสรุปได้ดังนี้

หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยทรงใช้หลักโอวาทปาติโมกข์ในฐานะเป็นหลักธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนามี ๓ ประการคือ ๑.การไม่ทำบาปทั้งปวง ๒.การทำกุศลให้ถึงพร้อม ๓.การทำจิตให้ผ่องใส ลีลาการสอนหรือวิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีลักษณะวิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้ามีอยู่ ๓ รูปแบบ ๑.จุดมุ่งหมายในการสอน เช่นอภิญาญชัมมเทศนาคือ ทรงแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง ๒.วิธีที่ทรงสอน วิธีที่ทรงสอนมีหลายวิธีเช่น การสนทนา ๓.อุปายประกอบการสอน เช่นทรงยกอุทาหรณ์และนิทานประกอบ พระพุทธองค์ทรงมีกิจหลักที่เรียกว่าพุทธกิจ ๕ ประการคือ

- (๑) เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต
- (๒) เวลาเย็นทรงแสดงธรรม
- (๓) เวลาพลบค่ำประทานโอวาทแก่ภิกษุทั้งหลาย
- (๔) เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาเทวดา
- (๕) เวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูสัตว์โลก

พุทธกิจ ๕ ประการนี้เป็นจุดเด่นในการทำงานของพระพุทธเจ้า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวก มีหลายวิธี คือ วิธีการสอนแบบตั้งปัญหาเช่น เอกังสพยากรณ์ปัญหา คือ ปัญหาที่ควรตอบโดยนัย วิธีการสอนตามจริตคือการสอนธรรมที่เหมาะสมแก่อุปนิสัยของสมณะ เช่น เสนาสนะสำหรับคนราคะจริต วิธีการสอนแบบจำแนกข้อธรรมเช่น พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าในอาทิตตปริยายสูตรที่ทรงแสดงแก่ชฎิล ๓ ฟีน้องคือ ทรงสอนให้ตรงกับความถนัด และความสนใจของชฎิล เพราะถือการบูชาไฟ วิธีการสอนแบบทำเป็นตัวอย่างให้ดู เช่น ทรงพยาบาลภิกษุผู้อาพาธ คุณสมบัติของบุคคลผู้สอนธรรม มีวิชาจรณสัมปันโน และองค์แห่งพระธรรมกถึก

หลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาในการสอนพุทธบริษัท โดยการสอนตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การสอนตามแนว

อริยสัจ ๔ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ๑.ทุกข์ ๒.สมุทัย ๓.นิโรธ ๔.มรรค การสอนตามแนวอนุปปพิทกาทิ ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อฟอกอภัยของบุคคล มี ๕ ประการ คือ ๑.กล่าวด้วยทาน ๒.กล่าวด้วยคุณของศีล ๓.กล่าวแสดงสวรรค์ ๔.กล่าวด้วยโทษแห่งกามทั้งหลาย ๕.อานิสงส์แห่งการออกจากกาม เป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าโดยมีเป้าหมาย คือ (๑) เพื่อประโยชน์ (๒) เพื่อเกื้อกูล (๓) เพื่อความสุขทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (๔) เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก

ความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การที่มีผู้ปฏิบัติจนบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ มีพระราชามหากษัตริย์ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจำนวนมากเช่น พระเจ้าพิมพิสาร มีมหาเศรษฐี เสนาบดี มหาอำมาตย์ เจ้าลัทธิใหญ่ที่มีศิษย์จำนวนมากมีชฎิล ๓ พี่น้องเป็นต้น หันมานับถือและเป็นพยานให้พระพุทธศาสนา และเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วมีธรรมและวินัยถือเป็นสิ่งแทนพระศาสดา ให้พุทธบริษัทจะต้องช่วยกันรักษาให้ดำรงคงอยู่สืบไป และมีข้อความที่พญามารมาทูลขอให้พระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระพุทธองค์ตรัสว่า เมื่อใดสาวกของเรา คือพุทธบริษัท ๔ สามารถเข้าใจธรรมแล้ว ประพฤติตาม แสดงธรรมได้ และอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ เมื่อนั้นเราจะปรินิพพาน จากข้อความนี้ แสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธองค์ที่ทรงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์กับพุทธบริษัท ๔ เพราะสิ่งที่พระองค์มุ่งหมาย คือ ให้สัตว์โลกได้เข้าใจพระธรรมเกิดปัญญาของตนเองจนสามารถดับกิเลสและสามารถแสดงธรรมให้ผู้อื่นเข้าใจด้วย เพื่อจะได้ช่วยรักษาพระพุทธศาสนา หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว

การศึกษาเทวดาและพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ศึกษาประวัติและความเป็นมาของเทวดา เทวดาจัดเป็นสัตว์โลกจำพวกหนึ่งซึ่งยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏเช่นเดียวกับมนุษย์ การเกิดเป็นเทวดามีพื้นฐานมาจากมนุษย์ ประเภทของเทวดามี ๓ ประเภทคือ ๑.สมมติเทพ คือเทวดาโดยสมมติเช่น พระราชา ๒.อุปบัติเทพ คือเทวดาโดยกำเนิด ได้แก่ เทวดาชั้นกามาพจร ๖ ชั้น มีชั้นจาตุมหาราชิกาเป็นต้น ๓.วิสุทธิตเทพ คือเทวดาโดยความบริสุทธิ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น คุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเทวดาคือ เทวดาทั้งหลายจัดเข้าในประเภทโอปปาติกะกำเนิด คือ พอเกิดขึ้นในเทวโลกก็โตเป็นหนุ่ม เป็นสาว มีอภิญญาสมบูรณ์ทันที การถือปฏิสนธิของเทวดาทั้งหลายมีความแตกต่างกัน แล้วแต่บุญกุศลที่ตนสร้างมาน้อยหรือมาก อายุของเทวดาทั้งหลาย ย่อมมีมากน้อยไม่เท่ากันในอุปปาสถสูตรกล่าวว่า ๕๐ ปี ของมนุษย์เท่ากับวันหนึ่งคืนหนึ่ง ของเทวดาชั้นจาตุมหาราชา การจุติของเทวดา หมายถึง การจุติจากสวรรค์มาสู่โลกมนุษย์เป็นต้น เทวดาทั้งหลายโดยทั่วไป มีอยู่ ๒ เพศ คือ (๑) เพศชายเรียกว่า เทพบุตร (๒) เพศหญิงเรียกว่า เทพธิดา ปาฏิหาริย์ของเทวดามีการแสดงฤทธิ์อำนาจของเทพทั้งหลาย สถานภาพของเทวดาคือ เทวดาเป็นสัตว์ประเภทหนึ่งที่เคยได้สร้างคุณความดีมาในครั้งเป็นมนุษย์ จึงได้ส่วยทิพย์

สมบัติในสวรรค์ มีรัศมีเป็นของทิพย์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลายเป็นของทิพย์ มีอุทยาน ๔ แห่งเช่นสวนนันทวัน มีการเสวยกามคุณอันเป็นทิพย์เป็นต้น

พุทธวิธีในการสอนเทวดาของพระพุทธเจ้าและพระสาวก คือ พุทธวิธีหรือวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวก โดยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนคือ

- (๑) ทรงบำเพ็ญพุทธกิจให้บริบูรณ์ เช่นเวลาเที่ยงคืนทรงตอบปัญหาแก่เทวดา
- (๒) ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- (๓) ทรงคำนึงถึงสติปัญญาความสามารถของผู้ฟัง
- (๔) ทรงอนุเคราะห์ชาวโลก
- (๕) เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้า
- (๖) เป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา
- (๗) ทรงให้ธรรมยอดเยี่ยมกว่าการให้ทั้งปวง

หลักธรรมในการสอนเทวดาในเทวดาสังยุตเช่นโอฆตรณสูตร ในเทวปุตตสังยุตเช่นมามสูตร ในสักกสังยุตเช่น สักกปัญหสูตร ในพรหมสังยุต ในพระสูตรอื่นๆเช่นมงคลสูตร ข้อแตกต่างระหว่างการสอนเทวดากับมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็นส่วนๆ คือ ข้อแตกต่างการสอนเทวดาและมนุษย์ในด้านเวลา เรื่องการเกิด เรื่องอายุ เรื่องความเป็นทิพย์ของเทวดา เรื่องการทำความดีของเทวดาและมนุษย์เป็นต้น จุดร่วมระหว่างการสอนเทวดากับมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็นส่วนๆ คือ สวรรค์ คือที่อยู่ของเทวดา เหตุที่ทำให้มาเกิดเป็นเทวดาเพราะได้สร้างบุญกุศลไว้เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ พระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงเทศนาธรรมโปรดทั้งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนเทวดาของพระพุทธเจ้า เป็นการกล่าวถึงวิเคราะห์อุปายวิธีการสอนเทวดาในเทวดาสังยุต เมื่อเทวดาฟังการวิชันนาของพระพุทธเจ้าหมดความสงสัยดำรงอยู่ในพระโศดาบัน ในเทวปุตตสังยุตเป็นเหตุให้จันทิมเทพบุตรได้บรรลุพระโศดาปัตติผล ในสักกสังยุต เมื่อท้าวสักกะฟังการวิชันนาของพระพุทธเจ้าหมดความสงสัยดำรงอยู่ในพระโศดาบัน ในพรหมสังยุตพระพุทธองค์ทรงใช้อิทธิฤทธิ์ที่เหนือกว่าปิบบังคับให้ภพพรหมยอมจำนนในวิมานวัตถุเช่นการสอนเทวดาในนาควิมาน ในพระสูตรอื่นๆ เช่นธัมมจักรกัปปวัตตนสูตร การตรัสรู้ธรรมบังเกิดแก่พระอัญญาโกณฑัญญะและเทวดา๑๘ โกฏิ ในมงคลสูตร การตรัสรู้ธรรมบังเกิดแก่มนุษย์และเทวดานับจำนวนไม่ได้ และวิเคราะห์อุปายวิธีการสอนเทวดาในอรรถกถาเช่นวิธีการสอนเทวดาในอรรถกถาธรรมบทเรื่องมัญญกุณฑลเทพบุตร

เป้าหมายและความสำเร็จในการสอนเทวดาเช่น การสอนพระอินทร์ เป็นเหตุให้พระอินทร์บรรลุพระโศดาบัน การสอนภพพรหมที่เป็นมิฉชาติภูมิให้เป็นสัมมาทิฐิ การสอนสหัมบดีพรหม การสอนเทวดาจากโลกธาตุทั้ง ๑๐ ประชุมกัน มาเพื่อต้องการที่จะเห็นพระผู้มีพระภาคและ

ภิกษุสงฆ์ เมื่อจบพระธรรมเทศนาในมหาสมยสูตร เทวดาทั้งหลายบรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก การสอนเทวดา ๑๘ โภกิ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจักรกับปวดีสูตร พระโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน ยังมีเทวดาและพรหมอีก ๑๘ โภกิ ได้บรรลุธรรม การสอนพุทธมารดาในภพดาวดึงส์ เมื่อพุทธมารดาได้สดับพระธรรมเทศนาแล้วบรรลुพระโสดาปัตติผล ส่วนเทวดาจำนวนมากได้บรรลุมรรคผลตามสมควรแก่อุปนิสัยแห่งตน การสอนเทวดาในวันเทโวโรหณะ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมแก่เทวดาทั้งหลายในวาระต่างๆ กัน ส่งผลให้เทวดาเหล่านั้นได้บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก ส่งผลที่ดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการสอนธรรมแก่เทวดาทั้งหลาย เทวดาบางตนบรรลุธรรม และเทวดาบางตนละมิจฉาทิฐิเป็นสัมมาทิฐิ และเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง เป้าหมายและความสำเร็จของพระพุทธเจ้าที่นำหลักธรรมมาตอบแก่เทวดา สามารถนำมาเป็นข้อปฏิบัติฝึกหัดกาย วาจา ใจ ของเหล่าเทวดาและมวลมนุษย์ให้ถึงความสุขสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน นับได้ว่าการตอบปัญหาเทวดาของพระพุทธเจ้าเป็นประโยชน์อันแผ่ไพศาลแก่เทวดาและมนุษย์ตลอดถึงสังคมส่วนรวมโดยทั่วกัน

วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างเทวดากับมนุษย์ในสังคมไทย เป็นความเชื่อจากคติแห่งเทวานุภาพของลัทธิศาสนาแบบเดิม เข้าสู่คติแห่งพระพุทธศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเทวดาที่ปรากฏในสังคมไทยเช่น การลอยกระทงตามประทีปเป็นประเพณีมีมาแต่โบราณ เชื่อกันว่าการลอยกระทงตามประทีป เพื่อบูชารอยพระบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำนัมมทาในชมพูทวีป วิเคราะห์เรื่องเทวดาที่มีอิทธิพลในสังคมไทย โดยนำเทวดามาเป็นองค์ประกอบสำคัญซึ่งมีความเชื่อมโยงกับพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนาในสังคมไทย แบ่งออกเป็น ๕ ด้านคือ

- (๑) ด้านวรรณกรรมเช่น คัมภีร์จักกวัตติปนิ
- (๒) ด้านสถาปัตยกรรมเช่น สถาปัตยกรรมวัดสุทัศนเทพวราราม
- (๓) ด้านประติมากรรมเช่น ประติมากรรมรูปเทวดาที่ปรากฏเป็นองค์ประกอบของพระพุทธเจ้า
- (๔) ด้านจิตรกรรมเช่น ภาพจิตรกรรมพุทธประวัติที่มีเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องกับวัดต่างๆ ในประเทศไทย
- (๕) ด้านภาพพุทธประวัติที่มีเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องเช่น ตอนพุทธอาราธนาให้จุติ มีภาพพุทธประวัติฝาผนังวัดราชสิทธารามเป็นต้น

จะเห็นได้ว่า เรื่องเทวดาทั้งหลายมีอิทธิพลต่อสังคมไทยเป็นอันมาก ทั้งในแง่วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และด้านภาพพุทธประวัติ โดยแสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ กันตามความเชื่อของคนไทยในสมัยนั้นๆ พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในโลก อันมี

ใน ๑๖ ชนบทนั้น หรือไม่ว่าประทับอยู่ในที่ใด ๆ ทรงแสดงธรรมแก่เทวดามนุษย์ทั้งหลาย ส่งผลให้เทวดาและมนุษย์เหล่านั้นบรรลุมรรคผลนิพพานนับไม่ถ้วน นอกจากนี้ ยังมีข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอีกมาก ที่เทวดาทั้งหลายได้บรรลุธรรมหลังจากฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า นี่เป็นเป็นความสำเร็จในการสอนเทวดา และอานิสงส์ของการเห็นคุณค่าในการฟังธรรม เพราะฉะนั้น มนุษย์ทุกคนอย่าได้ละเลยในการฟังธรรม สนทนาธรรม และประพฤติธรรม ซึ่งเป็นกรณียกิจสำคัญ เพื่อจะได้บรรลุธรรมกันทุกท่าน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเรื่อง หลักการเผยแผ่กับพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท หลังจากได้ศึกษาเรื่องเทวดามาโดยตลอด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เรื่องเทวดาทำให้เรายอมรับเรื่องกฎแห่งกรรมมากขึ้นคือ การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เพราะแนวคิดเรื่องเทวดาสันับสนุนการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร การเกิดเป็นเทวดาถือว่าเป็นสุคติภูมิ ทำให้มีโอกาสรบรูธรรมและสร้างบุญกุศลได้ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามนุษย์ จึงเป็นภูมิหนึ่งที่เรควรปรารถนาออกจากมนุษย์ภูมิตรงเท่าที่เรา ยังไม่บรรลุพระนิพพาน

เทวดานั้นมีคุณค่าสำหรับมนุษย์ คือ เป็นผู้คุ้มครองรักษามนุษย์ให้อยู่เย็นเป็นสุข มนุษย์จึงควรทำพฤติกรรมต่อเทวดา ที่เรียกว่า เทวดาพลี และเมื่อพิจารณาต่อไปถึงคุณธรรมว่า คุณธรรมอะไรที่ทำให้มนุษย์เป็นเทวดา ได้พบว่าหิริและโอตตปปะเป็นคุณธรรมที่ทำให้เกิดเป็นเทวดา ฉะนั้น มนุษย์ทั้งหลายที่ประสงค์จะบังเกิดเป็นเทวดาในสุคติภูมิ จึงต้องหมั่นบำเพ็ญทศธรรมเป็นคุณธรรมประจำใจ เมื่อจากโลกนี้ไปแล้วก็จะได้ไปบังเกิดในสวรรค์ตามที่ตนปรารถนา

ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยไม่สามารถนำเสนอครอบคลุมได้ทุกประเด็น ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้ามี ดังต่อไปนี้ คือ

(๑) การศึกษาวิเคราะห์เรื่องพระจุฬามณีเจดีย์ในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อจะได้ทราบว่าเทวโลกชั้นดาวดึงส์มีปูชนียสถานอยู่แห่งหนึ่งคือ พระจุฬามณีเจดีย์ ที่บรรจุพระเขี้ยวแก้วข้างขวาที่พระเศียรที่พระพุทธองค์ทรงตัดทิ้งขณะเมื่อเสด็จออกสู่มหาภิเนษกรรมมีประวัติและความเป็นมาอย่างไร

(๒) การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทุสสเจดีย์ในพรหมโลกชั้นนอกนิภะตามปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อจะได้ทราบว่าในพรหมโลกชั้นนอกนิภะภูมินี้ มีปูชนียสถานที่สำคัญอยู่แห่งหนึ่งคือ ทุสสเจดีย์ เป็นพระเจดีย์ที่บรรจุเครื่องฉลองพระองค์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในขณะที่ยังทรงเป็นพระสิทธัตถะราชกุมาร ทรงสวมใส่ในขณะที่เสด็จออกจากพระนครเพื่อสู่มหาภิเนษกรรม ขณะทีพระองค์จะทรงเปลื้องฉลองพระองค์ออกนั้น ท้าวหมฏิกการพรหมได้เสด็จลง

มาชั้นนอกนิฐภูมิ นำเอาเครื่องบริขารทั้ง ๘ มาถวายแก่พระสิทธัตถะ และรับเอาเครื่องฉลองพระองค์
ทั้งหมดของพระสิทธัตถะที่ทรงเปลื้องออกนั้น นำเอาไปบรรจุไว้ในพระเจดีย์ชื่อว่า ทุสสเจดีย์ มี
ความสูง ๑๒ โยชน์ อยู่ในชั้นนอกนิฐภูมิมีประวัติและความเป็นมาอย่างไร

(๓) ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับเทวดาในศาสนา
พราหมณ์ เพื่อจะได้ทราบว่าเทวดาตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับเทวดาที่ปรากฏ
ในคัมภีร์ของศาสนาพราหมณ์มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

(๔) ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเทวดาในสังคมไทยยุคใหม่ เพื่อจะได้ทราบว่าบุคคลที่
เป็นเยาวชนยุคใหม่คือยุคคอมพิวเตอร์ในปัจจุบันนี้ มีความเชื่อถือเรื่องเทวดาอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๒ - ๒๕๓๔.

_____ . มหาวิโส (ปฐม โภโก) ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๔๐.

_____ . ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-

ราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๕ - ๒๕๔๕.

_____ . ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

วิญญูณ, ๒๕๓๕ - ๒๕๔๓.

_____ . กุญชรยอนพยุภรณ์. กรุงเทพมหานคร : วิริยะพัฒนาโรงพิมพ์, ๒๕๔๐.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. ศาสนพิธีสำหรับครูสอนวิชาพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๓๗.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. จิตรกรรมฝาผนังนิทานชาดก (พระเจ้า ๕๐๐ ชาดก).

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐.

กรมศิลปากร. กองโบราณคดีและประวัติศาสตร์. วรรณกรรมสมัยอยุธยา. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๒๕.

_____. สรุปผลการสัมมนา เรื่องไตรภูมิพระร่วง. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง ๙๐๐ ปี ลายสือไทย, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๖.

กระทรวงศึกษาธิการ. ความรู้เรื่องพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๖.

กองทุนการเผยแพร่พุทธธรรม. ปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาลี-ไทย ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เทคนิค ๑๕, ๒๕๒๕.

กิตติมา สุรสนธิ. ความรู้ทางการสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ ๓. คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แก้ว ชิตตะขบ. พุทธมนต์และศาสนพิธี สำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

ขนิษฐา ดันติพิมล. ศึกษาวรรณคดีไทย สมัยกรุงสุโขทัย-กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นตามลักษณะคำ ประพันธ์. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘.

คณะจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร. สมุดภาพประติมากรรมกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟิเคอาร์ท, ๒๕๒๕.

คณะทำงานโครงการวรรณกรรมอาเซียน. ไตรภูมิถา ฉบับถอดความ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.

คณะศึกษานูศึกษย์วันล้ออายุ ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ สวนโมกขพลาราม. อินเดียน้อย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ที.พี. พริ้นท์, ๒๕๓๕.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พุทธวิธีการสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

โครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมแพคท์ พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๒.

จิตร ภูมิศักดิ์. บทวิเคราะห์มรดกวรรณคดีไทย ภาคผนวก ชีวิตและงานของปึกัสโซ. กรุงเทพมหานคร : ศตวรรษ, ๒๕๒๓.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ. รวมบทความสารคดีเชิงศาสนา ปรัชญา และประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗.

จํารูญ ธรรมดา. พระไตรปิฎกนิสสยะ เล่ม ๑ ที่มณิกาย สีสันขวรรค ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอไอ จำกัด, ๒๕๔๘.

_____. พระไตรปิฎกนิสสยะ เล่ม ๒ ที่มณิกาย สีสันขวรรค ภาค ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอไอ จำกัด, ๒๕๕๑.

ทศพร ศรีคำ. ส่งของให้คนตาย ๒ ตอน เหตุผลคน..ผีหลอก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาเปรียญ, ๒๕๕๕.

ทศพล จีงพานิชย์กุล. สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมม่าดีไซน์ แอนด์ พรินท์ จำกัด, ๒๕๔๘.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ดร.. ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๓๕.

ที.เอ็น.รามจันทรัน. พุทธศิลป์ในโลกพระพุทธศาสนา. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ธนิต อยู่โพธิ์. พระอภิธรรมเทศนาบนดาวดึงส์. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสิวพร, ๒๕๒๖.

ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี. หลักการเผยแผ่พุทธธรรม ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตลอดจนคัมภีร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเบญจมณิกาย, ๒๕๕๐.

นภาพร เล้าสินวัฒนา. การเสด็จขึ้นครองราชย์ พระราชพิธี คติ ความหมาย และสัญลักษณ์แห่ง “สมมติเทวราช”. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๕.

นภาพร เล้าสินวัฒนา. การเสด็จขึ้นครองราชย์ พระราชพิธี คติ ความหมาย และสัญลักษณ์แห่ง “สมมติเทวราช”. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๕.

นัยนา โปร่งธุระ. บทบาทของพระอินทร์ในปัญญาสชาดก. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชทานเพลิงศพนางสาวนัยนา โปร่งธุระ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๔.

น. ณ ปากน้ำ. วัดไชยทิศ (ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย). กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๓๔.

_____. วัดบางขุนเทียนใน (ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย). กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๐.

..... วัดสุทัศนเทพวราราม (ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย). กรุงเทพมหานคร :
เมืองโบราณ, ๒๕๓๕.

..... วัดสุวรรณาราม (ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย). พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๐.

บรรณจบ บรรณรุจิ. ภิภุณีพุทธสาวิกาครั้งพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

บรรจบ บรรณรุจิ, คนตายกลับบ้านได้, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชุมทองอุตสาหกรรมและ
การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒).

..... อีสติมหาสาวก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พุทธทาสภิกขุ. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ตาคตาพับลิเคชั่น
จำกัด, ๒๕๔๕.

พร รัตนสุวรรณ. ฎีกาธรรมจกัปปวัตตนสูตร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๐.

..... นรก-สวรรค์ ภาคสวรรค์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน,
๒๕๓๕.

..... ผีและเทวดามีจริง. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๘.

..... แว่วเสียงสวรรค์ เล่มที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕.

พระคันธสารากวีวงศ์. ธรรมจกัปปวัตตนสูตร. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์น
ไทย การพิมพ์, ๒๕๕๑.

พระครูวิจิตรการโกศล (สังัด ญาณโพธิ์). ประวัติวัดสุทัศนเทพวราราม. กรุงเทพมหานคร :
ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, ๒๕๑๖.

พระดัมยกราหุล, ดร.. พระพุทธเจ้าสอนอะไร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระเทพคิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). กลาณสูตรพูดไว้อย่างไร. กรุงเทพมหานคร : พรสิการพิมพ์,
๒๕๔๔.

..... พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
แปดสิบเจ็ด (๒๕๔๕), ๒๕๔๗.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

.....ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๔.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). ขุมปัญญาจากชาดก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ฟองทอง, ๒๕๔๑.

.....ชาดกในธรรมบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ช่อระกา การพิมพ์, ๒๕๕๔.

.....ราชบัณฑิต พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด. กรุงเทพมหานคร : วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

.....พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

.....พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ). วิปัสสนาญาณโสณ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บจก. ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๕.

.....ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘.

.....พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑.

.....เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘.

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๘). โลกทิปนี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว). พระแท้. ปทุมธานี : โรงพิมพ์วัดพระธรรมกาย, ๒๕๔๕.

พระมงคลเทพมุนี. วิสุทธิวาจา๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทฟองทอง
เอนเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๓๕.

พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) เรียบเรียง. ไตรภูมิวินิจยกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศิลปากร,
๒๕๒๐.

พระยาสังฆาภิรมย์. เทวกำเนิด. พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๗.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตฺญาโณ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตฺโต). พุทธวิธีการสอน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๒๕.

พระศรีสุทธิพงษ์ วิชานนท์. ความรู้เรื่องหนังสือบาฬี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระสิริมงคลจารย์. มงคลดลทีปนี แปล เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มามกุฏราช-
วิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ). วิปัสสนานัย เล่ม ๑. แปลโดยพระคันธสาราภิวงศ์. นครปฐม
: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : จรูญ
การพิมพ์, ๒๕๒๗.

มามกุฏราชวิทยาลัย. พระธรรมปทัฏฐกถา แปล ภาค ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มามกุฏราช-
วิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. วิสุทธิมรรคแปลภาค ๑ ตอน ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มามกุฏราช-
วิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. วิสุทธิมรรคแปลภาค ๑ ตอน ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มามกุฏราช-
วิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. สวดมนต์ฉบับหลวง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๒๖.

มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก. วรรณกรรมไทจีน มัณวา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท มิเนีย
เจอ จำกัด, ๒๕๔๕.

มาลัย (นามแฝง). กำเนิดเทวดา. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๓.

ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. วัดราชสิทธิาราม (ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย).
กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๒๕.

รังมี สุทนต์. พุทธกิจ : กิจที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนามิบุสค์ จำกัด, ๒๕๔๖.

วรรณนิภา ณ สงขลา. จิตรกรรมประเพณีไทย ชุดที่ ๐๐๑ เล่มที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๓๔.

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, รศ.. ปรัชญาครุฑในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พรศิริ การพิมพ์, ๒๕๓๑.

ศิริ พุทธศุภ (แปล). โลกทิพย์ ภาคที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๘.

สมเด็จพระพรหมญาณสังวร ญาณสังวรญาณมุนี. พระปฐมสมโพธิกถา. กรุงเทพมหานคร : อำนวยการพิมพ์, ๒๕๓๕.

_____. พระปฐมสมโพธิกถา พิศดาร ๒๕ ปรีเฉท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๒๐.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. ๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระมหาธีรราชย์ (นิคม ฐานิสฺสรมหาเถร ป.ธ. ๘). ตำนานพระปริตร. กรุงเทพมหานคร : บริษัทตลาดตาพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๕.

สมเด็จพระมหาธีรราชย์ (พิมพ์ ธรรมโร). มงคลยถาปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๑๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

สมพงษ์ ทิมแจ่มใส. วัดมหาพฤฒาราม (ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย). กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๒๖.

สุชาดา สุจายา. พระที่นั่งพุทไธสวรรย์. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๒๖.

สุชาติ กิจชัยพร. พระอินทร์ เทวดา กษัตริย์ ผู้คุ้มครองโลก. กรุงเทพมหานคร : ส.พิจิตร, ๒๕๓๕.

สุริย์ มีกิจผลและวิเชียร มีกิจผล. พุทธกิจ ๔๕ พรรษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมฟอร์ม, ๒๕๔๕.

สุเมธ เมธาวิทยากุล. สังคัปพิธีกรรม. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๒.

เสฐียร พันธรัณย์. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. สติ-สมาธิ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๑.

_____. สอนทางพระนิพพาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ปจำกัด, ๒๕๓๐.

แสง จันทร์งาม. วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

แสง มนวิฑูร. รวมบทความของ ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์, ๒๕๑๗.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. วัดทองธรรมชาติ (ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย). กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๒๕.

สำนวน นาคประทีป. ฎีกาขมมั่งคั่งอัญญเทศนา (พาหุง). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๔.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. พระสิริมั่งคั่งอาจารย์ รจนา. แปลโดย ทินกร ทองเสวต ป.ร. ๕. ตรวจชำระเรียบเรียงโดย ทองย้อย แสงสินชัย ป.ร. ๕. จักกวาพทีปนี. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นจำกัดเซ็นทรัลเอ็กซ์เพรสศึกษาการพิมพ์, ๒๕๒๓.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. พระสังฆราชเมธีกร รจนา. แปลโดย น.อ. (พิเศษ)เยี่ยม ประพัฒน์-ทอง. โลก ที่ปกสาร. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์, ๒๕๒๕.

อินทวรรณ เชษชินสกุล. ท่านพุทธทาสกับอำนาจวัดถุณิม. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๒.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

เกื้อพันธ์ นาคบุปผา. “พระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤต บาลี และวรรณคดีไทย”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

พระครูวินัยธรสุเทพ อภิญาโน (ทับทิมเทศ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระมหาประยงค์ จันทร์แดง. “ศึกษาเปรียบเทียบสถานภาพของเทวดาในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกกับคัมภีร์พระเวท และความเชื่อต่อเทวดาในสังคมไทยปัจจุบัน”. วิทยานิพนธ์อักษร

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

พระมหาสมจินต์ สมุมาปญโญ (วันจันทร์). “นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระมหาสมศักดิ์ สุวณฺณรตโน. “ความคิดเรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท”.

วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาหนึ่งฤทัย นิพุกโย (กรัตพงษ์). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องคุณธรรมของท้าวสักกะ”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พินิจ สุขสถิต. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเทวดาชั้นนรกมาพจรในพระไตรปิฎก”. วิทยานิพนธ์

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

วัชรนิยน์ เสนาะล้ำ. “คติความเชื่อเรื่องพระอินทร์ในศิลปกรรมเขมรในประเทศไทย”. สารนิพนธ์

ศิลปศาสตรบัณฑิต. ภาควิชาโบราณคดี : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐.

สมคิด สวยล้ำ. “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมจากการตอบปัญหาเทวดาของพระพุทธเจ้า”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ (วิชัย วชิราโณ เมืองม่น)
- วัน เดือน ปีเกิด : วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๖
- ภูมิลำเนา : บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลสระแจง อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
- อุปสมบท : ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ เวลา ๑๕.๓๖ น.
ณ พัทธสีมาวัดพระพรางค์ ตำบลเชิงกลัด อำเภอบางระจัน
จังหวัดสิงห์บุรี พระครูศรีจันทโสภิต เป็นพระอุปัชฌาย์
- หน้าที่ : รองเจ้าอาวาสวัดพระพรางค์ จังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ. ๒๕๓๑
: พระธรรมทูตประจำ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ. ๒๕๓๕
: เจ้าคณะตำบลเชิงกลัด อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ. ๒๕๔๖
: ครูสอนพระปริยัติธรรม-ธรรมศึกษา ประจำสำนักเรียนวัดพระพรางค์
: เจ้าอาวาสวัดห้วยเจริญสุข ตำบลพักทัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดห้วยเจริญสุข ตำบลพักทัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
๑๖๑๓๐ โทร ๐๘๗-๐๕๖๘๕๐๕
- ประวัติการศึกษา : พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้องเรียนวัดพิบูลทอง จังหวัดสิงห์บุรี ๒๕๕๐
: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬิพุทธโฆษา จังหวัดนครปฐม ๒๕๕๒
- เข้าศึกษา : หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๒